

KIRKMERAK 2

BİR SANATTIR ÖĞLE UYKUSU

Thierry Paquot

Çeviri: Orçun Türkay

CAN

Thierry Paquot
BİR SANATTIR
ÖĞLE UYKUSU

Can Yayınları: 1881
Kırkmerak: 2

L'Art de la sieste, Thierry Paquot

© Zulma, 1998

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2010

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kapak resmi: © Shutterstock / Agata Dorobek

1. basım: Mayıs 2010

Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sezen

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Türkmenler Matbaası

İç baskı ve cilt: Eko Matbaası

ISBN 978-975-07-1163-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 – 252 59 88 – 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Thierry Paquot
BİR SANATTIR
ÖĞLE UYKUSU

Fransızca aslından çeviren
ORÇUN TÜRKAY

CAN YAYINLARI

İçindekiler

Giriş / Bir öğle uykusundan ötekine.....	7
I. Öğle Uykusu Resimleri.....	11
II. Öğle İblisi.....	35
III. Çalışma Saatleri.....	41
IV. Kendine Ait Bir Zaman.....	53
V. Direnişçi Öğle Uykusu	75
Konu Kapanmasın Diye / G.P. tarzında.....	83
Okumalar	89

Giriş

Bir öğle uykusundan ötekine

Ağır ağır kalkıyorum çalışma masamdan, bilgisayarımı kapıyorum, yatağıma doğru ilerliyorum; pantolonumu, ayakkabılarımı ve çoraplarımı çıkarıyorum, telefonun fişini çekiyorum ve biraz da üzülerek Martine Geliot'nun "Arp Resitali"ni sona erdiriyorum. Arkasından, uzanıyorum, gözlerimi kapıyorum ve ortaya konuşmuşçasına, kendi kendime "iyi uykular" dediğimi duyuyorum; enikonu işitilmeyecek bir sesle, bir mırıltı, bir okşama gibi. Birkaç saniye sonra, artık hiçbir şey benim denetimimde değil, bütünüyle "başka bir yerde"yim, uyku âleminde... Saat kaç? Neredeyse bir buçuk. Öğleden sonranın başlangıcı. Öğle uykusunun sizleri çağırdığı ve ona nasıl yanıt vereceğinizi bilemediğiniz o leziz, kısacık süreç. Uyumak mı? Ama yapacak onca şey var! Uyumak mı? Ciddi olamam! Ya biri duysa bunu, eşime dostuma, öğrencilerime, meslektaşlarıma, üstlerime söylese... Hayır, rahatsız etmeyin beni, dinlenme zamanı bu. Burada olmamın nedeni kimse değil: Uyuyorum ben! Ne? Evet, evet ya, "Thierry Paquot bebekler gibi e-e yapıyor!" Utanmalı kendinden; bugün söz konusu bile

edilmemesi gereken bu işe kalkışanların hepsi utanmalı; ayıplanmalı, yasaklanmalı, cezalandırılmalı öğle uykusu! Gün bugündür, gün içinde çalışmak gerekir, yazıklar olsun valla! Ya gece... Gecele ri ne yapılır? Uyunur. İşte o kadar. Tartışacak bir şey yok. Uzatmayalım. Bu sonuçta herkes için mükemmel, akıllıca, işlevsel, verimli bir ritimdir. Herkese uyar: işverene de, işçiye de. Özetle, sadece hiçbir şey olmamış gibi, şöyle bir kestirmek adına toplumsal yaşamdan uzaklaşmak akıllıca bir davranış değildir. Öte yandan, bu sorumlu insanların ileri sürdükleri nedenlere karşılık, itiraf ediyorum, günah çıkarıyorum, ilan ediyorum: Öğle uykusu inançla, hazla ve ciddiyetle savunulması, yaygınlaştırılması, uygulanması gereken bir yaşama sanatı sürecidir – evet ya, yaşama sanatı dedim. Her yaştan, her enlemden boylamdan, her saat diliminden, her meslekten uykucular, size sesleniyorum, eşsizliğinizin arkasında durun ve dünya saatine, uydu saatine, totaliter saate direnin! Bu yalnızca bir başlangıç, öyle uykusu devam ediyor...

Öğle uykusu bir zorunluluktur. Sizden bir şeyi kibarca istemek yerine basbayağı dayatır kendisini. Oradadır işte, çekici, işveli, yumuşacık, kısacası dayanılmaz. Sıcaklığıyla sarar sizi, okşar, sever. Onu körü körüne izlersiniz. Gözleriniz siz istemerseniz de kapanır, bedeniniz gitgide gevşer, biraz sonra belli belirsizce içi boşalır sanki, hafifler, görünmez gibi olur, yok gibi. İçiniz mutlulukla –bir mutluluk biçimiyle– dolup taşar. Bırakırsınız kendinizi, koyuverirsiniz ve içten içe şaşırarak benliğinizi teslim edersiniz. Kime? Yeni bir efendiye mi? Yoksa bir sevgiliye mi? Küçük bir kaçamak... Gizlenmesi gereken bir yasak ilişki midir bu? Evet, günün ortasında geceyle, Hypnos’la yaşanan bir ilişki

- etkin üretim ahlakının kınadığı bir ilişki... Öğle uykusu gündüz uykusuyla, onun eşliğinde bir mola verip, kapıyı düşlere açık bırakıp anlaşma yapmaya, ona saygı göstermeye dayanır.. Öğle uykusu çekmek bir lütuftur.

Çocuk sinirli. Ağlıyor, zırlıyor, yerlerde yuvarlanıyor, önüne çıkan her şeyi deviriyor, uyumayı reddediyor, bu öneri gözüne tehditkâr görünüyor ve kendince bir cezayı andırıyor. Onu sakinleştirmek için kollarınıza almanız, sevginizle sarıp sarmalamanız; sıkıntılarına, korkularına dinlenmenin hazasını karıştırarak uyuyana dek yanında olmanız gerekir. Dinlenme hafif ya da ağır bir yemeğin ardından gelir. Çocuk uyandığında, delice bir hevesle keşfedeceği dünyaya açık bir durumda olacaktır yeniden. Öğle uykusu bir soluklanmadır, gücü ve düşünceleri toparlamak için gereken bir süreçtir. Bebek ve küçük çocuk, adına öğle uykusu denen bu biricik, değerli zamandan beslenir aynı zamanda. Uyuyan çocuk daha da güzelleşir. Bakın şuna. Nasıl bir huzur var yüzünde. Uyuyan çocuk dingin ve ışıl ışıl bir manzaraya benzer. Tüm sesleri yatıştıran ve yankılarla sessizliğin şarkısını söyleyen bir kar manzarası. Beden kaslarını ısıtan ve düşler gördüren güneşli bir manzara. Ne güzel demiştir Montaigne, birçok ressamın manzarayı sanatsallaştırdığını söylerken. Aslında, bir manzara resmi “doğa”ya daha iyi bakmamızı ve onun değerini bilmemizi sağlar. Aynı şey doğanın soluğunu, dinginliğini ve büyüleyici alacakaranlıklarını paylaşmamıza yol açan sanatsallaştırılmış bir uyku için de geçerlidir. Uyuklama uzaklaştırsın bizi karanlıklardan, ister güleç, isterse sarp, ama her zaman aydınlık açıklıklara götürsün...

I

Öğle Uykusu Resimleri

“Domenichino” olarak adlandırılan Domenico Zampieri’nin *Sessizlik* adlı resmindeki çocuk İsa’ya bakın, dinlenmeye pek elverişli bir duruşu yok aslında, ama yine de bulaşıcı bir huzur yayılıyor bedeninden. Annesi sağ işaretparmağını dudaklarına götürüp masa arkadaşlarının gürültü patırtı çıkar-mamalarını istiyor; “Şşş” diye fısıldıyor, “çocuk uyuyor.”

Ressamın çağdaşı Giorgione tamamlayamadığı –Venedik vebası onu sonsuz bir uykuya taşımıştır– bir *Uyuyan Venüs* resmi çizer; resmi sonradan Tiziano bitirecek, sol eli incelikle bacak arasına konmuş çıplak kadına dokunmadan, kuşkusuz manzara birtakım öğeler ekleyecek, gökyüzünü işleyecektir. Venüs, mastürbasyonun tadına doyum olmaz geriliminden sonra mı dinlenmektedir? Üstüne uzandığı örtünün kıvrımları dinlenmede bir dağınıklığa işaret eder sanki... Yine aynı dönemde, XVI. yüzyılın başlarında, Piero di Cosimo da *Venüs, Mars ve Cupido*’yu çizer, ama insana neşe veren, hayvanlarla ve küçük meleklerle dolu bir kırın ortasında uzanıp, çıplak halde, öğle uykusu uyuyan kişi bu kez Mars’tır.

Caravaggio *Mısır Yolunda Dinlenme*'de (1596?) öğle uykusunun verdiği o gevşeme duygusunu görkemli biçimde yansıtır, çünkü pekâlâ uykuyu konu alır. Yakışıklı bir delikanlıyı andıran bir melek Yusuf'un kendisine gösterdiği partiyonu yorumlarken, Meryem'le oğlu uyurlar. Müzik de dinlenmeye ve rahatlamaya katkıda bulunur. Bu kısa molada korkuya hiç yer yoktur, kaçış nedenleri ve yolun tekinsizliği bir süreliğine unutulmuştur, kişileri görünmez ama koruyucu bir örtüyle kaplayan bir dinginlik hissedilir tam da. Çocuk hiçbir şeyden endişe duymaz. Annesinin tatlı soluğuyla sallanırken neden korkabilir ki? Orazio Gentileschi'ye *Mısır'a Kaçış Sırasında Kutsal Ailenin Dinlenişi* (1628?) adlı resminde, Yusuf'u derin bir uykuya daldırır, bu sırada Meryem gözkapakları kapanmasın diye çabalamakta, uykudan uyanmış İsa da, oburca meme emmektedir; bu pek hoş birleşme anında bir yandan da, tatlı mı tatlı emme anında rahatsız edilmek istemeyen bir bebeğin karanlık bakışlarıyla etrafına bakar.

Yaşlı Bruegel, *Hasat*'ta da (1565), *Düşler Ülkesi*'nde de (1567), çalışmaktan ya da aşırı yemekten oldukları yere yığılmış, bacakları açık, sıkıntısız ve bulaşıcı bir zevkle uyuyakalmış insanlar gösterir bize... *Düşler Ülkesi* diye bir yer yoktur, imgeleminin dışında hiçbir yol ona çıkmaz. Boccaccio'dan Rabelais'ye, birçok *Düşler Ülkesi* gezmiş olan tarihçi Jean Delumeau, tüm o ülkelerde bal nehirleri, şarap çeşmeleri, meyveleri dalından koparılır koparılmaz yerlerine yenilerini veren ağaçlar, kuzu budu yağmurları, "pişmiş parmıcan"¹ dağları, "derilerinin içinde onları kesmeye yarayacak bıçakla, kızar-

---

¹ Adını Parma kentinden alan bir çeşit İtalyan peyniri. (Y.N.)

mış halde gezinen süt kuzuları” olduğunu; kısacası savaşlar yüzünden yara bere içinde kalmış, toplumsal eşitsizlikler ve her türlüşünden adaletsizlikle perişan olmuş bir dünyada sersefil bir yaşam sürecektir, her şeyden yoksun insanlar için yaşanması bölgeler olduğunu anlatır... Köylü, zavallı yoksul insan sıkıntılarının, belini büken, gitgide büyüyen ağırlığı karşısında, daha iyi bir dünyanın beklentisine, bir “Düşler Ülkesi”nin betimine sığınır. Resmin adı *Het Luilekkerland*’dır, tam anlamıyla “tatlı şekerlemeler ülkesi”, bu yüzden böreklerin, çöreklerin, kızarmış kümes hayvanlarının resmedilmesi şaşırtıcı değildir hiç de. Bu köyleri her zaman tehdit eden kıtlık tehlikesine düş, bolluk, dinlenme ve tembellikle karşılık verir... Yaşlı Bruegel’in bu ünlü resminin de, renkleriyle, beden duruşlarıyla, yüz hareketleriyle bize anlattığı şey budur. Bizlere biraz avuntu, biraz umut verir. Resimde görülen asker, köylü ve öğrenci –yanında bir kitap durur– hiç kuşkusuz karınlarını iyice doyurmuşlardır –ilk kez!– ama her şeyden önce çevredeki yoksunluğa, salgınlara ve savaşın yarattığı acılara karşı kullanılacak bir panzehiri simgelerler. Bazı günler, *Hasat*’ın bir röprodüksiyonunu dikkatlice incelediğimde, hasatçının düzenli horlamasını duyuyorum; hem onun adına hem de içinde yaşayıp öğle uykusuna yattığım dönemin ve toplumun bana sağladığı rahatlık ve huzura gönül borcumla, keyiften gülümsüyorum. Tuhaf, öyle değil mi? Kimsenin sizi beklemediği bir resme, kapıyı kırarcasına dalıvermek ne kadar zevkli. Birden, bugünün giysileriyle, içinde yaşadığınız dönemin anlayışıyla, o resmin içinde buluyorsunuz kendinizi ve “o dünya”yı yakından tanıyormuşsunuz gibi resimdeki kişilerden birini sorguya çekiyorsunuz. Sadece öğle uykusu uyumanın

bile, *Asi Kılıbık*'ın¹ sizlere anlattığı o şen ehli keyiflerin yanına kabul edilmenize yeteceği doğrudur. Woody Allen'ın *Kahire'nin Mor Gülü* adlı filmindeki kadın kahraman gibi, bir filmin içine girdiniz mi hiç? Biraz acayip kaçacak ama bence öğle uykusu bu tür yolculukları kolaylaştırıyor... Bir resimle ve bir film sahnesiyle iç içe geçmek, bir gerçekliğe imgeler eklemek, düz olana uzam kazandırmak, akıllı uslu biçimde hareketsiz duran şeyi canlandırmak, gitgide artan uyuklamanın yol açtığı büyülerdir... Ama biz gene kişisel müzemize dönelim, Bruegel'de kalmıştık... E işte, yaklaşık bir yüzyıl sonra, Flaman ressamlar da öğle uykusuna saygılarını sunacaklardır ya da en azından bazılarının resimleri karşısında, onları pekâlâ taraflı yorumlamak pahasına da olsa, ben böyle bir izlenime kapılıyorum. Rubens'in *Panayır*'ı beni canlı mı canlı bir dansın içine sürükler; ama bu, bir çiftin otlara uzanmasına ve birbirlerini okşayıp dinlendirici bir öğle uykusu çekmeden önce çocukça şakalaşmasına engel değildir. Rembrandt'ın *Derin Düşüncelere Dalmış Felsefeci*'si kuşkusuz “düşünmektedir” ve bunun için de odanın karanlık bir köşesine, aradığı yalnızlığa çekilip başını eğer, gözlerini kapar ve düşünce avına çıkar, peki ama uyuklamıyor mudur? Ben öyle olduğuna inanıyorum. “Yarı uykulu bir halde” bu dünyadan uzaklaşır ve böylece canının istediğince, imgelemi özgür bırakır; düşüncelere, düşlere dalar, kuramlar tasarlar, başka düşünürlerle yüzleşir, yeni kavramlar geliştirir. Carel Fabritius'un *Nöbetçi*'si de aynı şekilde uyuyarak görev yerini boş bırakır. Genç askerin biraz gücünü toparlamasına sevecenlikle,

---

¹ Yves Robert'in, orijinal adı *Alexandre le Bienheureux* olan filmine gönderme yapılıyor. (Ç.N.)

“insanca” bakan küçük bir köpek uyanıktır sadece. Jan Steen’in *Yataktaki Çift*’ine gelince, orada söz konusu olan bir genelev sahnesi olsa da, öğle uykusu saatinde gerçekleştiğini ve tatlı tatlı okşamalardan sonra uykunun, tıpkı bedenleri yumuşacık saran ve onları sıcak tutan örtüler gibi, çifti sarmalayacağını düşünmemek için hiçbir neden yoktur.

Anne-Louis Girodet-Trioson *Endymion’un Uykusu*’yla (1791), sakın sakın, yavaş yavaş, tatlı tatlı soluk alıp vererek, mışıl mışıl uyuyan bir adamı betimler, soluğunun sesi zar zor duyulabilmektedir... Kasıklarının çalılığına kıvrılıp kendisi gibi uyuyan o cinsel organı olmasa bir melek olduğu düşünülebilir adamın.

Oryantalist, izlenimci, noktacı¹, fovist vb. ressamın resimlerini dolduran kibar fahişeler, yıkanan kadınlar, yosmalar ve modeller uyuşuk oldukları kadar etkin öğle uykucularıdır. Eugène Delacroix, *Papağanlı Kadın*’ıyla (1827), öğle uykusuna sıcak, tensel, kösnül renkler kazandırır. *Cezayirli Kadınlar Evlerinde* (1834) adlı resmiyle de, düşlü bir öğle uykusu için yapılan hazırlıkları canlandırır, doğrusu nargile tütünü insanı uykuya taşıyan elverişli bir araçtır..

Courbet’nin *Sen Irmağı Kıyısında Uyuyan Kızlar*’ından (1856) biri hiçbir şey düşünmezken, hatta asık suratlı görünür, yoksa sıkılıyor mudur, öteki derin uykudadır. Ressamın, bir Osmanlı koleksiyoncusu olan Halil Bey’in siparişi üstüne yaptığı ve yine pekâlâ bir öğle uykusu olduğu düşünülebilecek *Uyku* (1866) resmindeki sevgililerin tersine, bu ikisi birbirlerinden uzak dururlar. Öteki resimde sarmaş dolaş yatan iki lezbiyen, ortak bir uykuda bir-

---

¹ (Fr.) Pointillist. (Ç.N.)

leşirler. Seviştikten sonra. Ondan *Dünyanın Başladığı Yer*'i ve Jean Auguste Dominique Ingres'ten de o ünlü yuvarlak tablosu (çapı 108 cm) *Türk Hamamı*'nı (1862) alan kişi yine aynı Halil Bey'dir. *Türk Hamamı*'nda, ressam, anahtar deliğinden bakar gibi, bir hamama sokar bizi. Orada, çıplak kadınlar birbirlerini okşamakta, birbirleriyle konuşmaktadır; kimi uyanır, kimi uykuya dalar. Kimi “poz” verir, kimi esnememeye çalışır. İçlerinden biri iki genç kadına bakarak bir müzik aleti çalar, anayurtlarından bir ezgi midir çaldığı? Ressam bunu duymamızı değil, görmemizi sağlar. Öğle uykusu vaktinde, duyuların uyanışından başka bir şey olmayan kendini bırakış halini görmemizi! En azından benim gözlemlediğim şey bu.

O dönemin gözdesi, “kııda yemek” konulu sayısız resimde de öğle uykusuna yatan ya da yatmaya hazırlanan kişiler bulabiliriz. Seurat *Asnières'de Banyo*'da (1883) olduğu gibi *Grande Jatte Adası'nda Bir Pazar Günü Öğleden Sonra*'da da (1884) pazar dinlencesinin daha herkes için geçerli olmadığı bir dönemde “öğle uykusu hakkı” için mücadele eder. Doğruya doğru, işçiler o dönemde pazar günlerini yobazlara bırakıp Kutsal Pazartesi'yi kutlamayı yeğlemektedir... Monet, Manet, Toulouse-Lautrec, Gauguin ve daha niceleri, adına öğle uykusu denen, o “duran zaman”ı, gün içindeki o arayışı, insanın “kendine ayırdığı süre”yi betimleyeceklerdir. Öğle uykusu asla ana konu olmayacak, resimler onun adıyla anılmayacak, ama varlığı da yadsınamayacaktır. Ressamlar genellikle öğle uykusunun cinselliğe, bedensel arzuya, bedenlerin birleşmesine eşlik ettiğini düşündürürler. Ama örneğin Vuillard'ın şezlonga ya da bir kanepeye uzanmış kadınları farklıdır: *Misia ve Thadée Natanson* (1897); *Bahçede*

BİR SANATTIR ÖĞLE UYKUSU

“Öğle uykusu bir zorunluluktur. Sizden bir şeyi kibarca istemek yerine basbayağı dayatır kendini. Oradadır işte, çekici, işveli, yumuşacık, kısacası dayanılmaz. Sıcaklığıyla sarar sizi, okşar, sever. Onu körü körüne izlersiniz. Gözleriniz siz istemeseniz de kapanır, bedeniniz gitgide gevşer, biraz sonra belli belirsizce içi boşalır sanki, hafifler, görünmez gibi olur, yok gibi. İçiniz mutlulukla, bir mutluluk biçimiyle dolup taşar. Bırakırsınız kendinizi, koyuverirsiniz ve içten içe şaşırarak benliğinizi teslim edersiniz.”

Thierry Paquot'un öğle uykusunu tarihsel, sosyolojik boyutlarıyla ve sanattaki yansımalarıyla ele aldığı *Bir Sanattır Öğle Uykusu* adlı zihin açıcı çalışması, hem ilgi hem de keyifle okuyacağınız bir eser. Öğle uykusu dediğimiz bu mola sayesinde dinlenip yenilenerek kendini baştan yaratmak isteyenler, bedensel ve düşünsel dengemizi mahveden saldırılara başkaldırmak isteyenler, çevresindeki her şey zincirinden boşanmışken ya da sütlümanken zamanın içinde bir parantez açmak isteyenler, kısacası öğle uykucuları, birleşin ve şöyle güzel bir uyku çekin!

Kapak resmi: AGATA DOROBEK

ISBN 978-975-07-1163-3

9 789750 711633